

مقررات جدید راجع به نحوه صدور چک تضمینی

مدیریت اداره کل مقررات، مجوزهای بانکی و مبارزه با پولشویی بانک مرکزی در تاریخ ۹۷/۰۹/۱۱ بخشنامه ای به شماره ۹۷/۳۱۸۱۷۵ راجع به نحوه صدور چک تضمینی به سیستم بانکی کشور ابلاغ کرد. مهمترین نکته بخشنامه مورد اشاره آن است که من بعد چک تضمینی می بایستی در وجه ذینفع مشخص صادر شود و وصول آن صرفاً توسط همان ذینفع امکان پذیر خواهد بود. بنابراین ظهر نویسی این نوع چک فاقد اعتبار است. در بخشنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران دلایل صدور بخشنامه جدید چنین عنوان شده است: بانک مرکزی در سال جاری تلاش نموده با اتخاذ تدابیر و اقدامات مقتضی، نسبت به مدیریت نقدینگی، ثبات بخشی به وضعیت اقتصادی کشور در حوزه های پولی، ارزی و بانکی و همچنین تعمیق شفافیت و حذف زمینه های احتمالی ارتکاب جرایم در حوزه های یاد شده اقدام نماید. در همین راستا از آن جایی که حسب گزارشات و بررسی های صورت گرفته در خصوص فرایندهای مرتبط با صدور، انتقال و گردش چک های تضمین شده، مشخص شد سازوکار کنونی حاکم بر چک های مذکور، تأمین کننده اهداف یاد شده نمی باشد و اختلالاتی را در این زمینه ایجاد نموده است.

اما صرف نظر از الزام قانونی بانکها و موسسات اعتباری به رعایت بخشنامه جدید بانک مرکزی، آیا مفاد این بخشنامه از نظر مبانی حقوقی و قانونی صحیح است؟

بند ۳ ماده ۱ قانون صدور چک مصوب ۱۳۷۳/۰۸/۱۱ چک تضمین شده را این چنین تعریف کرده است: چک تضمین شده چکی است که توسط بانک صادر و پرداخت وجه آن توسط بانک تضمین می شود. در واقع بانک در ازای دریافت یا تأمین مبلغ چک به درخواست متقاضی چک تضمینی را صادر می کند. بنا بر رویه بانکها، چک تضمینی می تواند در وجه متقاضی یا هر فردی که وی معرفی می کند، صادر شود. بنابراین در صدور چک تضمینی صادر کننده بانک است و تردیدی در نقد شوندگی آن وجود ندارد و دارنده آن می تواند در مورد دریافت وجه آن اطمینان کامل داشته باشد.

اما آیا چک تضمینی ماهیتاً قابلیت نقل و انتقال و به عبارتی قابلیت ظهر نویسی ندارد؟

در پاسخ بدین پرسش بایستی به نکات زیر توجه نمود:

اول: قانون تجارت در ماده ۳۱۰ چک را نوشته ای تعریف کرده که به موجب آن صادرکننده وجوهی را که در نزد محال الیه دارد کلاً یا بعضاً مسترد یا به دیگری واگذار می نماید. در ماده ۳۱۲ همین قانون تصریح شده: چک ممکن است در وجه حامل یا شخص معین یا به حواله کرد باشد، ممکن است به صرف امضا در ظهر به دیگری منتقل شود. بنابراین قابلیت نقل و انتقال یا ظهر نویسی چک جزو خصوصیات ذاتی و قانونی انواع چک می باشد.

دوم: با بررسی و ملاحظه قوانین مربوط به چک ملاحظه می شود که در این قوانین تفاوت قابل ملاحظه و چندانی بین چک معمولی و چک تضمینی نیست. جز آنکه در چک تضمینی صادر کننده چک بانک است و لذا تردیدی در نقد شوندگی آن نیست. علاوه بر آن در قوانین مورد اشاره قابلیت ظهر نویسی و نقل و انتقال از چک های تضمینی گرفته نشده است. پس نقل و انتقال و ظهر نویسی چک تضمینی جزو ماهیت ذاتی و قانونی این نوع از چک نیز هست.

سوم: بخشنامه مورد اشاره، بانک مرکزی ظاهراً به منظور جلوگیری از پولشویی ظهر نویسی و نقل و انتقال چک های تضمینی را ممنوع و در ماده ۵ آن تصریح نموده ظهر نویسی و انتقال چک تضمین شده به دیگری فاقد اعتبار خواهد بود.

با توجه به مراتب می توان نتایج زیر دست یافت:

اول: بانک مرکزی در مقام ناظر قانونی بر عملیات بانکی قانوناً اختیار دارد صدور چک های تضمینی توسط بانکها را بالکل ممنوع و یا آن را به موارد خاصی محدود نماید.

بنابراین بانکها قانوناً موظفند بخشنامه اخیر بانک مرکزی راجع به چک تضمینی را رعایت نمایند.

دوم: اما از نظر مبانی حقوقی، نقل و انتقال از طریق ظهر نویسی جزو ویژگی ذاتی و قانونی چک بطور کلی و نیز چک های تضمینی است. این ویژگی را نمی توان با بخشنامه یا آیین نامه از چک های تضمینی گرفت و از نظر حقوقی نقل و انتقال چک تضمینی را فاقد اعتبار اعلام کرد. دارنده چک تضمینی قانوناً می تواند چک را به هر شخصی که مایل بود واگذار کند. بنابراین برای بی اعتباری نقل و انتقال چک های تضمینی نیاز به اصلاح قانون چک می باشد.

سوم: از نظر عملیاتی نیز کاربرد چک تضمینی در جامعه بیشتر ناظر به مواردی است که در فعالیت های تجاری یا اقتصادی امکان مبادله پول نقد یا مراجعه مستقیم طرفین معامله به بانکها وجود ندارد. بعنوان مثال در خرید املاک مسکونی یا تجاری خریدار بجای حمل مقادیر زیادی اسکناس و تحویل آن به فروشنده، صرفاً با یک برگ سند بانکی بنام چک تضمینی به مقصود خود می رسد و در زمان انتقال رسمی مورد معامله در دفتر اسناد رسمی بقیه ثمن معامله را پرداخت می کرد. زیرا اگر به هر دلیل ولو با اختلاف چند ساعت پرداخت ثمن معامله قبل بصورت نقدی یا از طریق مراجعه مستقیم فروشنده و خریدار به شعب بانکها صورت پذیرد ریسک دبه کردن خریدار و امتناع از تنظیم سند رسمی بهر بهانه در انتظار خریدار بود.

حال که ظهر نویسی چک تضمینی باطل اعلام شده، و با چک عادی نیز نمی توان بدین مقصود رسید، راه حل جایگزین شبکه بانکی کشور برای حل این قبیل مشکلات مردم چیست؟